

تدوین مدل علی رفتارهای پرخطر براساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه)

ژیلا بهرامی^۱
فرزاد زندی^۲
مریم اکبری^۳
هوشنگ جدیدی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۵/۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۷/۱۲

هدف از پژوهش حاضر، تدوین مدل علی رفتارهای پرخطر براساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی در میان دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه بود. پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در رشته پزشکی کرمانشاه (۲۰۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ تشکیل می‌دادند. با استفاده از جدول مورگان و به روش نمونه‌گیری دردسترس، نمونه‌ای به حجم ۳۲۲ نفر انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه «رفتارهای پرخطر از مقیاس رفتارهای پرخطر» (YRBSS)، پرسشنامه «سرمایه اجتماعی» ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸)، پرسشنامه «مسئولیت‌پذیری کالیفرنیا» (۱۹۸۷) و پرسشنامه «هویت اخلاقی» آکو‌بینو و رید (۲۰۰۲) استفاده گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار و رسم نمودارها) و آمار استنباطی استفاده شد.

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۲. استادیار، گروه روانشناسی تربیتی، واحد قروه، دانشگاه آزاد اسلامی، قروه، ایران (نویسنده مسئول) E-mail: Farzadzandi547@yahoo.com

۳. استادیار، روانشناسی کودکان استثنایی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۴. استادیار، گروه روانشناسی تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

به منظور تعیین پایایی ابزار تحقیق از آلفای کرونباخ، برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از شاخص‌های کجی و کشیدگی و به منظور بررسی روابط بین متغیرها از تحلیل مسیر بهره‌گیری شد. جهت انجام این آزمون‌ها از نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS استفاده گردید. نتایج پژوهش حاضر نشان داد هویت اخلاقی، سرمایه اجتماعی و مسئولیت‌پذیری بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر معنی‌داری دارد. همچنین، هویت اخلاقی برای رابطه سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر و همچنین هویت اخلاقی برای رابطه مسئولیت‌پذیری و رفتارهای پرخطر نقش میانجی جزئی را دارد.

واژگان کلیدی: رفتارهای پرخطر، سرمایه اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و هویت اخلاقی

مقدمه

رفتارهای پرخطر، رفتارهایی هستند که سلامت و بهزیستی نوجوانان و جوانان را در معرض خطر قرار می‌دهند (ادیب و همکاران، ۱۳۹۵ و بازگیر، ۱۳۹۸). جوانان به‌ویژه در دوران دانشجویی، به دلیل مشارکت بیشتر در گروه هم‌سالان و قرار گرفتن در موقعیت‌های اجتماعی متنوع‌تر و نیز مسئولیت‌های تحصیلی، اجتماعی و اقتصادی بیشتری که از آن‌ها انتظار می‌رود، می‌توانند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای پرخطر باشند (براتی و همکاران، ۱۳۹۸ و پناهی و همکاران، ۱۳۹۷). گرایش به رفتارهای پرخطر در واقع نوعی گریز از مواجهه مؤثر با موقعیت‌های تنش‌زاست که موارد سیگار کشیدن و مصرف مواد مخدر، پرخاشگری اجتماعی و زدو خورد با دیگران، آسیب رساندن به خود، روابط نامشروع جنسی و ... را شامل می‌شود (خجندی، ۱۳۹۷ و محمدخانی، ۱۳۹۵). شیوع رفتارهای پرخطر در جوامع، یکی از موارد جدی تهدیدکننده سلامت است که در سال‌های اخیر با توجه به تغییرات سریع اجتماعی از سوی سازمان‌های بهداشتی، مجریان، قانون و سیاست‌گذاران اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است (نیازی، ۱۳۹۶ و هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶). پیش‌بینی شده است که تا سال ۲۰۳۰ میلادی تنها میزان مرگ‌ومیر ناشی از مصرف دخانیات به ۱۰ میلیون نفر در سال برسد. اگر پیامد جسمی، روانی و اجتماعی سایر رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد، خشونت و رفتارهای پرخطر جنسی نیز به حساب آورده شود، آسیب‌های وارده چند برابر می‌شود (چینچیلا^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). یکی از اهداف مهم برنامه‌های توسعه هر کشور، کاهش آسیب‌های اجتماعی است (واسینی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰) که تحقق و دست‌یابی به این هدف، نیازمند شناخت عوامل مؤثر ایجاد آن در جامعه می‌باشد. امروزه، محققان سرمایه اجتماعی را یکی از عوامل زمینه‌ساز و مؤثر در سلامت اجتماعی و کاهش خطرپذیری در جامعه می‌دانند (کوران^۳، ۲۰۰۷). دانشجویان، قشر وسیعی از جمعیت فعال یک کشور را تشکیل می‌دهند که عوامل متعددی همچون محرک‌های درونی و عوامل تنش‌زای بیرونی می‌تواند سلامت اجتماعی^۴ و روانی آن‌ها را به خطر اندازد و در معرض انواع آسیب‌های اجتماعی و خطرپذیری قرار دهد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴). تلاش‌های زیادی در کشورهای جهان به منظور شناخت عوامل محیطی و فردی زمینه‌ساز خطرپذیری انجام گرفته است. از جمله این تلاش‌ها، توجه به بعد اجتماعی می‌باشد (بوستانی، ۱۳۹۱). حاصل «سرمایه اجتماعی»، سلامت است که با مطالعه پدیده‌هایی همچون: اعتماد متقابل، تعامل اجتماعی متقابل، گروه‌های اجتماعی، احساس هویت جمعی^۵، احساس وجود تصویری مشترک از آینده و کار گروهی می‌باشد که با تعاملات مؤثر بین فردی و گروهی، می‌توان زمینه‌های پیشگیری از خطرپذیری و بسیاری از آسیب‌های اجتماعی همچون خشونت، مصرف مواد مخدر، الکل و رفتارهای جنسی پرخطر را فراهم نماید (آلبرت و همکاران، ۲۰۱۹). بررسی‌ها نشان داده‌اند که دسترسی جوانان و نوجوانان به سرمایه اجتماعی می‌تواند زمینه کاهش مشکلات اجتماعی و رفتاری را سبب گردد. لذا با فراهم آوردن زمینه تعاملات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و کار تیمی می‌توان از میزان آسیب‌های اجتماعی

و خطر پذیری در آنان کاست و موجبات پیشرفت تحصیلی و ارتقای سلامت آن‌ها را فراهم آورد (کروتر و لیزن^۱، ۲۰۰۹، بیجومسکو و همکاران، ۲۰۱۳). کوران^۲ (۲۰۰۷) در پژوهش خود نشان داد که بین خطرپذیری و سرمایه اجتماعی ارتباط معنی داری وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش اونیکس و بولن^۳ (۲۰۱۱) نشان داد که پسران نسبت به دختران رفتارهای خطرپذیری بیشتری را از خود نشان می‌دهند و وضعیت سرمایه اجتماعی در آنها کمتر از دختران می‌باشد. از سویی سرمایه اجتماعی در کنار مسئولیت‌پذیری از عواملی می‌باشد که می‌تواند به کاهش رفتارهای پرخطر در دانشجویان تاثیر گذار باشد (صالحی و همکاران، ۱۳۹۵). افراد با قبول مسئولیت و ارتباط مؤثر با دیگران و جامعه به رشد توانایی‌های خویش می‌پردازد و برای زندگی آماده می‌گردد و با انجام کار به هویت خود دست می‌یابد (امینی و همکاران، ۱۳۹۶). با آموزش مسئولیت‌پذیری می‌توان انسان‌هایی اندیشمند خلاق، سرزنده و با نشاط تربیت نمود؛ انسان‌هایی که در شناسایی و حل مشکلات موجود تلاش می‌کنند و اگر در موردی شکست بخورند، برای پیدا کردن راه حل مناسب می‌کوشند و مایوس و دل‌سرد نمی‌شوند (طارمیان، ۱۳۹۲). مسئولیت‌پذیری صرفاً وظیفه یا تکلیفی نیست که باید توسط یک فرد انجام گیرد، بلکه بر عکس بیانگر نوعی احساس و حالت است که توسط خود فرد برانگیخته شده و در بر دارنده پاسخ و واکنش فرد نسبت به نیازهای دیگران به صورت آشکار یا پنهان است. مسئولیت‌پذیری افراد در هر جامعه‌ای، یکی از ارزش‌های آن جامعه و از شاخص‌های مهم سلامت روان محسوب می‌شود (شریفی و همکاران، ۱۳۹۵). از مسئولیت‌پذیری تعریف واحدی وجود ندارد و از دیدگاه‌های مختلف، تعاریف گوناگونی ارائه شده است؛ به عنوان مثال، از دیدگاه وجودگرایان، مسئولیت‌پذیری به معنای متعلق بودن انتخاب‌ها به خود ما و برخورد صادقانه با آزادی است و در نظریه گشتالت درمانی، مسئولیت‌پذیری یعنی اتکا به توانایی خویش برای انتخاب کردن است (شارف^۴، ۲۰۱۲). گلن و نلسون^۵ (۱۹۸۸) این مفهوم را نوعی احساس عملی در به کارگیری توانایی‌ها و کوشش کردن برای تطابق و سازگاری با مردم تعریف می‌کنند. فورد^۶ (۱۹۸۵) مسئولیت‌پذیری را هماهنگی با قوانین اجتماعی و برآورده ساختن انتظاراتی می‌داند که جامعه از فرد دارد. البته، برخی هم مسئولیت‌پذیری را با نوعی الزام اخلاقی همراه می‌دانند (سهیلی، ۱۳۸۷). بر اساس این تعاریف، شخص مسئولیت‌پذیر کسی است که بر اساس عزت نفس خود و با احترام به حقوق دیگران، انتخاب‌ها و دیدگاه‌های خود را ارزیابی نموده، در نهایت پیامدهای اعمال و تصمیماتش را می‌پذیرد. تحقیقات انجام شده نشان می‌دهند که مسئولیت‌پذیری افراد در هر جامعه موجب تنظیم روابط اجتماعی و انسانی و افزایش نوع دوستی و همدلی می‌شود (آگودلو^۷ و همکاران، ۲۰۱۹). لذا در صورت فقدان مسئولیت‌پذیری، افراد ممکن است به رفتارهای پرخطر دست بزنند. مسئولیت‌پذیری در کنار هویت اخلاقی می‌تواند به کاهش رفتارهای پرخطر در دانشجویان بینجامد؛ به این شکل که افرادی که دارای مسئولیت‌پذیری بیشتری باشند فعالانه تلاش می‌کنند تا راهی برای رسیدن به اهدافشان پیدا کنند. در این زمینه هویت اخلاقی کمک می‌کند که تلاش‌ها و فعالیت‌هایی

1. Kreuter & Lezin
2. Onyx, J. & Bullen
3. Sharf
4. Glenn & Nelson
5. Ford
6. Agudelo

که علاقه مند به تعقیب آنها هستیم را دریابیم. شهبازبان خونیک و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود به بررسی نقش هوش اخلاقی و اجتماعی در رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که هویت اخلاقی و هوش اجتماعی نقش مهمی در کاهش بروز رفتارهای پرخطر در دانشجویان دارند. پاتریک و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «تأثیر نسبی هویت اخلاقی، قضاوت اخلاقی و خودکارآمدی اجتماعی بر رفتارهای نوجوانان در موقعیت های درگیری و زورگیری» به انجام رساندند. نتایج تحقیق نشان داد هویت اخلاقی، رفتارهای اجتماعی بیشتری را پیش بینی می کند به ویژه برای نوجوانانی که دارای خودکارآمدی اجتماعی هستند. هویت اخلاقی با قضاوت اخلاقی رابطه مثبت دارد و هر دو بر کاهش رفتار ضد اجتماعی اثر گذارند. هویت اخلاقی جوانان به خصوص در دانشجویان کمک می کند درست را از نادرست تشخیص دهند و هنگام مواجهه با مشکلات و مسائل زندگی و تحصیلی، صبر و تحمل بیشتری داشته باشند. همچنین پایبندی به اصول و ارزش های دینی و اخلاقی و تفکر و آگاهی قبل از عمل، خودکنترلی آن ها را هنگام رویارویی با وسوسه ها و لذت های زودگذر و فشارهای روانی، محیطی و اجتماعی افزایش می دهد و این خودکنترلی و مبارزه با وسوسه های درونی و بیرونی از رفتارهای پرخطر به خصوص گرایش به سیگار کشیدن و استفاده از مواد مخدر را جلوگیری می کند. همچنین، هویت اخلاقی با دارا بودن عامل های اخلاق مدار مانند مسئولیت پذیری و بخشش، دلسوزی، انصاف، عدالت و مواردی از این قبیل ظرفیت اخلاقی دانشجویان را ارتقا می دهد و واکنش ها، شناخت ها، نگرش ها و فعالیت های اخلاقی را فقط در چارچوب نظام های ارزشی فردی امکان پذیر می سازد و به دانشجویان این احساس را القا می کند که این توانایی را دارند که مسئولیت انتخاب ها و فعالیت های خود را از نظر اخلاقی برعهده بگیرند. بدین ترتیب شایستگی های اخلاقی در دانشجویان نهادینه می شود و باعث نفوذ اصول اخلاقی در چارچوب فکری دانشجویان می گردد. بنابراین دانشجویانی که ظرفیت اخلاقی بالایی دارند، کمتر به سوی رفتارهای پرخطر کشیده می شوند (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۶). با توجه به اهمیت، حساسیت و پیچیدگی مسئله و جامعه مورد نظر و ظرفیت بالقوه سرمایه اجتماعی و مسئولیت پذیری، در توصیف و تبیین رفتارهای پرخطر دانشجویان بویژه با توجه به نقش عوامل روانشناختی میانجی مطرح شده و در نظر گرفتن خلاء های پژوهشی موجود، مطالعه حاضر با هدف تدوین مدل علی رفتارهای پرخطر بر اساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه انجام شد.

سوال اصلی این پژوهش این بود:

الگوی روابط ساختاری بین سرمایه اجتماعی و مسئولیت پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی بر رفتارهای پرخطر دانشجویان چگونه است؟

اهداف پژوهش

- بررسی اثر هویت اخلاقی بر رفتارهای پرخطر در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه؛
- بررسی اثر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای پرخطر در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه؛
- بررسی اثر مسئولیت پذیری بر رفتارهای پرخطر در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه؛

تدوین مدل‌های رفتاری بر اساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت‌پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه)

- بررسی اثر سرمایه اجتماعی بر هویت اخلاقی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه؛
- بررسی اثر مسئولیت‌پذیری بر هویت اخلاقی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه؛
- آزمون علی مدل رفتارهای پرخطر بر اساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت‌پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه.

مبانی نظری و چارچوب نظری پژوهش

کمپبل^۱ و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «سرمایه اجتماعی، جنبش‌های اجتماعی و بهداشت عمومی جهانی: مبارزه برای زمینه‌های ایجادکننده سلامتی در محیط‌های حاشیه‌ای» به انجام رساندند. این پژوهشگران با بررسی اقدامات «جنبش سلامت روان جهانی» و «جنبش بقا» در انگلستان و آفریقا اظهار کردند که سرمایه‌های اجتماعی جامعه می‌توانند نقش مهم و مفیدی در گسترش رفتارهای شهرورندی مناسب و کاهش رفتارهای پرخطر ایفا کنند. آلبرت^۲ و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «نقش سرمایه اجتماعی در استعمال دخانیات» در رومانی به انجام رساندند. نتایج نشان داد که شدیدترین عامل خطر سیگار کشیدن در بزرگسالان، رفتار سیگار کشیدن از همکلاسی‌ها بود. افرادی که نسبت به سایر افراد سیگاری میزان قابل توجهی از افراد سیگاری را گزارش می‌کردند، ۹ برابر بیشتر از سایر موارد (۵/۹ درصد نسبت به سایر موارد) سیگاری بودند. کسانی که سیگار کشیدن را بی‌ضرر می‌دانستند، ۴ برابر بیشتر از افراد سیگاری که این رفتار را خطرناک قلمداد می‌کردند، سیگار می‌کشیدند. سرمایه اجتماعی، حاصل «سرمایه اجتماعی سلامت» است که با مطالعه پدیده‌هایی همچون: اعتماد متقابل، تعامل اجتماعی متقابل، گروه‌های اجتماعی، احساس هویت جمعی^۳، احساس وجود تصویری مشترک از آینده و کار گروهی می‌باشد که با تعاملات مؤثر بین فردی و گروهی، می‌توان زمینه‌های پیشگیری از خطرپذیری و بسیاری از آسیب‌های اجتماعی همچون خشونت، مصرف مواد مخدر، الکل و رفتارهای جنسی پرخطر را فراهم می‌نماید (کولن و وینفورد^۴، ۲۰۱۰). بررسی‌ها نشان داده‌اند که دسترسی جوانان و نوجوانان به سرمایه اجتماعی می‌تواند زمینه کاهش مشکلات اجتماعی و رفتاری را فراهم آورد. لذا با فراهم آوردن زمینه تعاملات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و کار تیمی می‌توان از میزان آسیب‌های اجتماعی و خطرپذیری در آنان کاست و موجبات پیشرفت تحصیلی و ارتقای سلامت آن‌ها را فراهم آورد (کروتر و لیزن^۵، ۲۰۰۹). کوران (۲۰۰۷) در پژوهش خود نشان داد که بین خطرپذیری و سرمایه اجتماعی ارتباط معنی‌داری وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش اونیکس و بولن^۶ (۲۰۱۱) نشان داد که پسران نسبت به دختران رفتارهای خطرپذیری بیشتری را از خود نشان می‌دهند و وضعیت سرمایه اجتماعی در آنها کمتر از دختران می‌باشد. از دیدگاه هانیفن، سرمایه اجتماعی جزو دارایی‌های غیر ملموس فرد تلقی می‌شود که در زندگی روزمره تأثیر فراوانی دارد و می‌تواند به عنوان سپری دفاعی در برابر آسیب‌های اجتماعی مورد توجه

1. Campbell
2. Albert
3. Collective identity
4. Cullen & Whiteford
5. Kreuter & Lezin,
6. Onyx, J. & Bullen

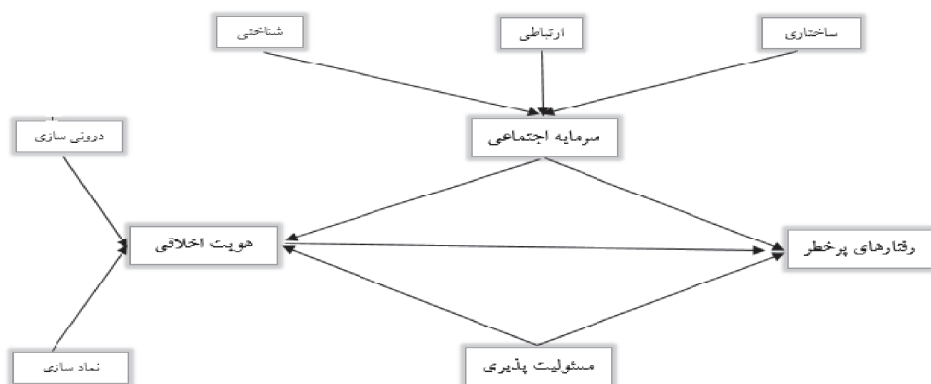
قرار گیرد. پاتنام نیز مفهوم اصلی سرمایه اجتماعی را عبارت از این می‌داند که شبکه‌های اجتماعی دارایی‌های مهمی در زندگی افراد به شمار می‌روند که فرد می‌تواند در موقعیت‌های بحرانی و آسیب‌زا از منافع آن به نحو احسن برخوردار شود. از دید کلمن، سرمایه اجتماعی، هزینه دستیابی به اهداف خاصی را کاهش می‌دهد و در داشتن سبک زندگی سالم و به دور از مخاطره کمک مؤثری می‌نماید. بودیو، بستر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را محیط فرهنگی و اجتماعی در یک جامعه می‌داند. سرمایه اجتماعی از نظر وی، مجموعه‌ای از تماس‌ها و تعاملات اجتماعی است که به کنشگر وزن اجتماعی خاصی می‌بخشد. بنابراین بسترسازی جهت بهبود و افزایش سرمایه اجتماعی جوانان هم در سطح خانواده و هم در سطح جامعه از طریق بالا بردن حس اعتماد اجتماعی، همبستگی اجتماعی، آگاهی اجتماعی، فراهم آوردن حمایت‌های اجتماعی لازم و مشارکت قشر جوان در امور اجتماعی و فرهنگی بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد، چرا که با توجه به تنوری‌ها و پیشینه‌های مطرح شده، وجود میزان قابل توجهی از سرمایه اجتماعی موجب تسهیل کنش‌های اجتماعی می‌گردد و زمینه را برای رسیدن به اهداف معین میسر می‌سازد. همچنین، می‌تواند در برابر مسائل و آسیب‌های اجتماعی نظیر بروز رفتارهای مخاطره‌آمیز جوانان همچون سپری عمل نماید (نیازی، عباس زاده سعادت، ۱۳۹۶).

۵۹

از سوی دیگر، مسئولیت‌پذیری صرفاً وظیفه یا تکلیف نیست که باید توسط یک فرد انجام گیرد، بلکه بر عکس بیانگر نوعی احساس و حالت است که توسط خود فرد برانگیخته شده و در بر دارنده پاسخ و واکنش فرد نسبت به نیازهای دیگران به صورت آشکار یا پنهان است. در عین حال تحقیقات انجام شده نشان می‌دهند که مسئولیت‌پذیری افراد در هر جامعه موجب تنظیم روابط اجتماعی و انسانی و افزایش نوع دوستی و همدلی می‌شود (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۶؛ مارویاما، فلاسر و میلر، ۱۹۸۲). لذا در صورت فقدان مسئولیت‌پذیری، افراد ممکن است به رفتارهای پرخطر دست بزنند.

در الگوی آکینو و رید (۲۰۰۲) هویت اخلاقی، خودپنداشتی تعریف شده است که بر محور مجموعه‌ای از رگه‌های اخلاقی سازمان یافته محیط اجتماعی شکل گرفته است. رگه‌های اخلاقی در حافظه افراد حک می‌شوند و مفهوم اخلاقی در بازنمایی‌های ذهنی خود پیوند می‌دهند. آکینو و رید (۲۰۰۲) بر این باورند که اگرچه ممکن است چندین رگه اخلاقی غیرهمپوش وجود داشته باشد که هویت اخلاقی یکنای فرد را تشکیل دهد، مجموعه‌ای از رگه‌های مشترک وجود دارند که احتمالاً برای تعریف خود اخلاقی بیشتر انسان‌ها در محیط اجتماعی از اهمیت برخوردارند. لئونارد (۲۰۱۰) نیز پنج عامل را به‌عنوان عوامل ارتقادهنده هویت اخلاقی بیان کرده است: ۱. شناخت اخلاقی؛ ۲. خود ادراکی و احساسات اخلاقی؛ ۳. شخصیت؛ ۴. خانواده؛ ۵. ارتباط با نهادهای اجتماعی و مذهبی. بنابراین تلاش در جهت توسعه سرمایه اجتماعی دانشجویان در کنار افزایش هویت اخلاقی آنان می‌تواند بر بهبود خصوصیات اجتماعی دانشجویان اثر گذارد و زمینه دوری از رفتارهای پرخطر را پدید آورد.

مدل پژوهش



شکل ۱: مدل پژوهش (برگرفته از مبانی نظری پژوهش)

فرضیه‌های پژوهش

- هویت اخلاقی بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر گذار است.
- سرمایه اجتماعی بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر گذار است.
- مسئولیت پذیری بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر گذار است.
- سرمایه اجتماعی بر هویت اخلاقی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر گذار است.
- مسئولیت پذیری بر هویت اخلاقی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر گذار است.
- مدل رفتارهای پرخطر بر اساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه از برآزش مطلوبی برخوردار است.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی - همبستگی می باشد، چون هیچ گونه دستکاری بر روی متغیرها و عوامل صورت نگرفته و بر اساس رویکرد تحقیق، کمی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در رشته پزشکی کرمانشاه (۲۰۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ تشکیل می دادند که با استفاده از جدول مورگان و به روش نمونه گیری در دسترس، نمونه‌ای به حجم ۳۲۲ نفر انتخاب شد. به منظور جبران احتمال ریزش، حجم نمونه انتخابی ۳۵۰ نفر در نظر گرفته شد که در نهایت پس از پر کردن پرسشنامه‌ها توسط داوطلبان، پرسشنامه‌های مخدوش حذف گردید و داده‌های مربوط به ۳۲۲ نفر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار پژوهش

پرسشنامه رفتارهای پرخطر (YRBSS)

برای سنجش رفتارهای پرخطر از مقیاس رفتارهای پرخطر (YRBSS)^۱ استفاده شد که با اقتباس از پرسشنامه رفتارهای پرخطر مرکز پیشگیری و کنترل بیماری‌های آمریکا (CDC) در سال ۱۳۸۹ طراحی و تنظیم شده است (محمد خانی، ۱۳۸۹). پایایی پرسشنامه رفتارهای پرخطر توسط برنر و همکاران (۲۰۰۲)، به نقل از محمدی، رفاهی و سامانی، (۱۳۹۲) از طریق آزمون - آزمون مجدد ارزیابی شد و نتایج آزمون ها از کاپا ۱۴/۵ تا ۹۱/۱ متغیر بود.

پرسشنامه سرمایه اجتماعی

پرسشنامه ناهایت و گوشال (۱۹۹۸) دارای ۳ بعد ساختاری، ارتباطی و شناختی می باشد که هفت خرده مقیاس شبکه ها، اعتماد، همکاری، فهم متقابل، روابط، ارزش ها و تعهد را مورد بررسی قرار می دهد و در ۲۸ گویه تنظیم شده و بر اساس مقیاس پنج گزینه ای لیکرت (خیلی موافقم= ۵، موافقم= ۴، نظری ندارم= ۳، مخالفم= ۲ و خیلی مخالفم= ۱) ساخته شده است. ضریب پایایی این پرسشنامه در پژوهش سرداری، سیلاوی و سیلاوی (۱۳۹۵) برابر با ۰/۸۹ به دست آمد.

مسئولیت پذیری

مقیاس مسئولیت پذیری، پرسشنامه کالیفرنیا دارای ۴۲ سؤال می باشد که با هدف سنجش میزان مسئولیت پذیری افراد بهنجار ۱۲ سال به بالا تهیه شده است و آزمودنی ها به صورت موافقم و مخالفم به سؤالات آن پاسخ می دهند (گاف^۲، ۱۹۸۷؛ به نقل از فرامرزی، ۱۳۸۴). گاف پس از بررسی پژوهش های متعدد در مورد پرسشنامه روانشناختی کالیفرنیا نتیجه گرفت که دامنه ضرایب پایایی بازآزمایی و همسانی درونی هر یک از این میانه ۰/۵۲ تا ۰/۸۱ و میانه ضرایب کلی آن نیز ۰/۷۰ می باشد. ضریب پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تصنیف محاسبه گردید که به ترتیب برابر با ۰/۷۶ و ۰/۸۸ می باشد (توفیقیان، ۱۳۹۲).

هویت اخلاقی

پرسشنامه هویت اخلاقی، مقیاس خودگزارش دهی است که به وسیله آکوینو و رید (۲۰۰۲) ساخته و اعتبار یابی شده و دارای دو زیر مقیاس درونی سازی از سوال ۱ تا ۵ (میزانی که هویت اخلاقی در خودپنداره فرد مرکزیت یافته) و نماد سازی از سوال ۶ تا ۱۰ (میزانی که هر آزمودنی هویت اخلاقی را در ظاهرشان نشان می دهد) است. پاسخ دهی این پرسشنامه در طیفی از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) در هر یک از سؤالات گسترده شده است. نمره گذاری دو گویه ۴ و ۷ به صورت معکوس انجام می گیرد. در ابتدا از فرد خواسته می شود که به صفات اخلاقی که در بالای پرسشنامه نوشته شده است، توجه کند و پس از آن ۱۰ سوال درباره این صفات از آزمودنی ها پرسیده می شود تا میزانی که داشتن این صفات برای فرد مهم است تعیین شود. در پژوهش عظیم پور، نیسی، شهنی بیلاق و بشلیده (۱۳۹۳) همسانی درونی آلفای کرونباخ این دو بعد به ترتیب ۰/۷۷ و ۰/۷۶ گزارش گردیده است.

به منظور تجزیه و تحلیل داده ها، از شاخص های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار، رسم نمودارها) و آمار استنباطی استفاده شد. به منظور تعیین روایی و پایایی ابزار تحقیق از روش های آماری آلفای

1. Young's Risk Behaviors Scale

2. Gaf

کرونیباخ و تحلیل عاملی تأییدی، برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از شاخص‌های کجی و کشیدگی و به منظور بررسی روابط بین متغیرها از تحلیل مسیر استفاده شد. در انجام این آزمون‌ها از نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

جدول نشان داد که ۵۶/۵ درصد از نمونه‌های پژوهش مردان و ۴۳/۵ درصد از زنان تشکیل می‌دهند. همچنین ۸۱/۴ درصد از نمونه‌های پژوهش مجرد و ۱۸/۶ درصد متأهل می‌باشند. بر اساس نتایج، ۳۶/۵ درصد از افراد شرکت‌کننده در تحقیق زیر ۲۰ سال، ۲۳/۰ درصد بین ۲۰ تا ۲۴ سال، ۱۸/۰ درصد بین ۲۵ تا ۲۸ سال، ۱۲/۰ درصد ۲۹ تا ۳۲ سال و ۱۰/۵ درصد بالای ۳۲ سال سن داشتند.

بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌ها

جدول ۱: نتایج چولگی و کشیدگی به منظور بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌ها

کشیدگی		چولگی		نمونه	
آماره	خطا	آماره	خطا		
۱/۵۲۰	۰/۱۸۳	۲/۱۰۲	۰/۲۰۸	۳۲۲	رفتارهای پرخطر
۱/۱۲۵	۰/۱۸۳	۱/۳۰۲	۰/۲۰۸	۳۲۲	سرمایه اجتماعی
۱/۶۵۸	۰/۱۸۳	۱/۰۸۵	۰/۲۰۸	۳۲۲	مسئولیت‌پذیری
۰/۹۸۵	۰/۱۸۳	۱/۳۲۰	۰/۲۰۸	۳۲۲	هویت اخلاقی
				۳۲۲	تعداد

تفسیر نورمالیته داده‌ها

بنا به گفته هیر^۱ (۲۰۰۹)، برای تعیین نرمال‌لیته داده‌ها از چولگی و کشیدگی استفاده شد. نتایج جدول نشان داد که چولگی بین ۳ و ۳- و کشیدگی بین ۵ و ۵- قرار دارد. بنابراین داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند و اجازه استفاده از نرم‌افزارهای کوواریانس محور وجود دارد، ولی به دلیل پیچیده بودن مدل پژوهش بهتر است از نرم‌افزار واریانس محور SmartPLS استفاده شود. بعد از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، نوبت به برازش مدل ساختاری پژوهش می‌رسد. همان‌گونه که قبلاً اشاره شد، بخش مدل ساختاری بر خلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به سوالات (متغیرهای آشکار) کاری ندارد و تنها متغیرهای پنهان همراه با روابط میان آنها بررسی می‌گردد.

ضرایب معنی داری t (مقادیر t-values)

برای بررسی برازش مدل ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین معیار، ضرایب معنی داری t یا همان مقادیر t-values می‌باشد.

ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه بین متغیر در مدل (بخش ساختاری)، اعداد معنی داری t است. در

صورتی که مقدار این اعداد از ۰/۹۵ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه بین متغیرها و در نتیجه تایید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۱/۹۶ دارد. البته باید توجه داشت که اعداد فقط صحت رابطه را نشان می‌دهند و شدت رابطه بین متغیرها را نمی‌توان با آن سنجید.

جدول ۲: مقادیر T-Value روابط در مدل ساختاری

T-Value	روابط
۵۴/۱۱۳	هویت اخلاقی بر رفتارهای پرخطر
۷/۶۸۹	مسئولیت پذیری بر رفتارهای پرخطر
۶/۳۳۲	سرمایه اجتماعی بر رفتارهای پرخطر
۴/۳۹۶	سرمایه اجتماعی بر هویت اخلاقی
۳/۱۱۷	مسئولیت پذیری بر هویت اخلاقی

با توجه به دو شکل فوق، مقدار T-Value برای ۵ رابطه مربوط به فرضیات تحقیق بیشتر از ۰/۹۵ می‌باشد و همه رابطه‌ها تایید شده است - این به معنای برازش مناسب مدل می‌باشد.

جدول ۳: برازش مدل کلی

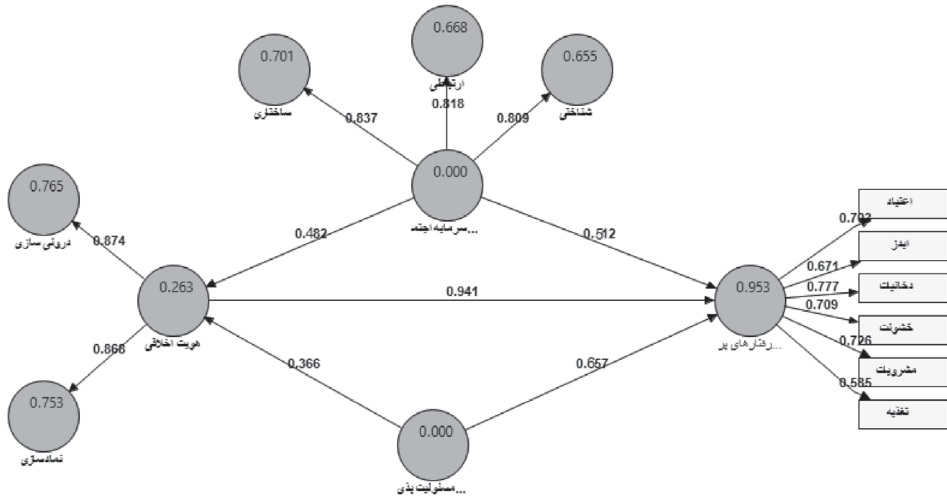
GOF	Communality	(R2)R Square	
۰/۶۵۸	۰/۷۵۴	۰/۹۵۳	رفتارهای پرخطر
۰/۳۸۴	۰/۶۵۴	۰/۲۶۳	هویت اخلاقی

با توجه به سه مقدار ۰/۲۵، ۰/۳۶ و ۰/۳۶ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است و حصول مقادیر بیشتر از ۰/۳۶، نشان از برازش کلی متوسط مدل دارد.

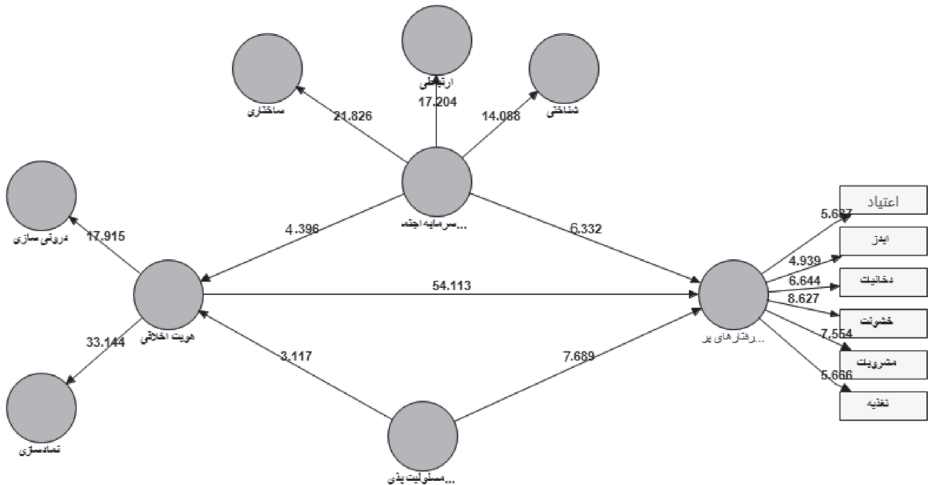
جدول ۴: نتیجه آزمون

نتیجه	T-VALUE مقدار	ضرب مسیر	متغیر وابسته	متغیر مستقل
تأیید	۵۴/۱۱۳	۰/۹۴۱	رفتارهای پرخطر	هویت اخلاقی
تأیید	۶/۳۳۲	۰/۵۱۲	رفتارهای پرخطر	سرمایه اجتماعی
تأیید	۷/۶۸۹	۰/۶۵۷	رفتارهای پرخطر	مسئولیت پذیری
تأیید	۴/۳۹۶	۰/۴۸۲	هویت اخلاقی	سرمایه اجتماعی
تأیید	۳/۱۱۷	۰/۳۶۶	هویت اخلاقی	مسئولیت پذیری

با توجه به تأیید روابط موجود بین هویت اخلاقی و سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر و هویت اخلاقی و رفتارهای پرخطر، می‌توان نتیجه گرفت که هویت اخلاقی برای رابطه سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر نقش میانجی جزئی را دارد. با توجه به تأیید روابط موجود بین هویت اخلاقی و مسئولیت پذیری، مسئولیت پذیری و رفتارهای پرخطر و هویت اخلاقی و رفتارهای پرخطر، می‌توان نتیجه گرفت که هویت اخلاقی برای رابطه مسئولیت پذیری و رفتارهای پرخطر نقش میانجی جزئی را دارد.



شکل ۱: برازش مدل ساختاری



شکل ۲: ضرایب معنی داری (t- مقادیر t-values)

بحث و نتیجه گیری

جوانان به ویژه در دوران دانشجویی، به دلیل مشارکت بیشتر در گروه هم سالان و قرار گرفتن در موقعیت های اجتماعی متنوع تر و نیز مسئولیت های تحصیلی، اجتماعی و اقتصادی بیشتری که از آن ها انتظار می رود، می توانند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای پرخطر باشند؛ چراکه گرایش به رفتارهای پرخطر در واقع نوعی گریز از مواجهه مؤثر با موقعیت های تنش زاست که موارد سیگار کشیدن و مصرف مواد مخدر، پرخاشگری اجتماعی و زدوخورد با دیگران، آسیب رساندن به خود، روابط نامشروع جنسی و ... را شامل می شود (باریکانی و همکاران، ۲۰۰۸). این در حالی است که هوش اخلاقی به مثابه یک راهنما برای افراد عمل می کند و انسان ها را در اعمال هوشمندانه و بهینه یاری می رساند. مارتین و همکاران (۲۰۰۹) هوش اخلاقی را اعتقاد عمیق و ارزش هایی می دانستند که قادر است تمامی افکار و رفتارهای فرد را هدایت کند. لنینک و کیال (۲۰۰۷) بیان می کنند که هوش اخلاقی شامل چهار اصل درستکاری، مسئولیت پذیری، بخشش و دلسوزی است. اصل درستکاری به معنای ایجاد هماهنگی بین اعتقادات و اعمال افراد است. در حقیقت انجام چیزی که درست است و گفتن حرف درست در تمام زمان هاست. در این راستا کاشف و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین بنیان های اخلاقی و خودتنظیمی هیجانی با رفتارهای پرخطر رابطه منفی معناداری وجود دارد و افزایش در بنیان های اخلاقی و خودتنظیمی هیجانی سبب کاهش بروز رفتارهای پرخطر در فرد می شود. هاردی و همکاران (۲۰۱۳) نیز در پژوهش خود نشان دادند که بین هویت اخلاقی و رفتارهای پرخطر دانشجویان رابطه منفی معنادار وجود داشت. بنابراین نتایج پژوهش حاضر در مورد رابطه هویت اخلاقی بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه با نتایج شهبازیان خونیک و همکاران (۱۳۹۶) و پاتریک^۱ و همکاران (۲۰۱۹) همسو است. شهبازیان خونیک و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی نقش هوش اخلاقی و اجتماعی در رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که هوش اخلاقی و هوش اجتماعی نقش مهمی در کاهش بروز رفتارهای پرخطر در دانشجویان دارند. پاتریک و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «تأثیر نسبی هویت اخلاقی، قضاوت اخلاقی و خودکارآمدی اجتماعی بر رفتارهای نوجوانان در موقعیت های درگیری و زورگیری» به انجام رساندند. نتایج نشان داد هویت اخلاقی، رفتارهای اجتماعی بیشتری را پیش بینی می کند به ویژه برای نوجوانانی که دارای خودکارآمدی اجتماعی هستند. هویت اخلاقی با قضاوت اخلاقی رابطه مثبت دارد و هر دو بر کاهش رفتار ضد اجتماعی اثر گذارند. رفتارهای پرخطر رفتارهایی هستند که سلامت و بهزیستی نوجوانان و جوانان را در معرض خطر قرار می دهند (زارعی، ۲۰۱۰).

نتایج پژوهش حاضر نشان داد سرمایه اجتماعی بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر معنی داری دارد. مسئولیت پذیری و اخلاقی بودن جزئی از مؤلفه های هوش اخلاقی است. افرادی که از هوش اخلاقی بالایی برخوردارند، از انجام رفتارهای پرخطر دوری می کنند. در بین جوانان نیز دانشجویان از حیث موقعیت و منزلت فکری و اجتماعی فعلی و آینده، با بقیه همگنان خود تفاوت دارند. آن ها به دلیل ماهیت انتقالی زندگی دانشجویی، در معرض عوامل استرس زا قرار می گیرند و با تقاضاهای روزافزون جهانی

• تدوین مدل‌های رفتاری پرخطر بر اساس سرمایه اجتماعی و مسئولیت‌پذیری با نقش میانجی هویت اخلاقی (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه)

که باید در آن برای مسائلی مثل شغل، شیوه زندگی، دوستان، خانواده، مذهب و سیاست‌ها تصمیم بگیرند، کنار بیایند و انتظارات خانواده، معلمان، دوستان و سایر گروه‌ها را برآورده سازند. این فشارها می‌تواند زمینه‌ساز ناهنجاری‌های متعددی در دانشجویان گردد. همچنین پایبندی به اصول و ارزش‌های دینی و اخلاقی و تفکر و آگاهی قبل از عمل، خودکنترلی آن‌ها را هنگام رویارویی با وسوسه‌ها و لذت‌های زودگذر و فشارهای روانی، محیطی و اجتماعی افزایش می‌دهد و این خودکنترلی و مبارزه با وسوسه‌های درونی و بیرونی از رفتارهای پرخطر به خصوص گرایش به سیگار کشیدن و استفاده از مواد مخدر جلوگیری می‌کند. همچنین، هوش اخلاقی با دارا بودن عامل‌های اخلاق مدار مانند مسئولیت‌پذیری، بخشش، دلسوزی، انصاف، عدالت و مواردی از این قبیل، ظرفیت اخلاقی دانشجویان را ارتقا می‌دهد و واکنش‌ها، شناخت‌ها، نگرش‌ها و فعالیت‌های اخلاقی را فقط در چارچوب نظام‌های ارزشی فردی دانشجویان امکان‌پذیر می‌سازد و به دانشجویان این احساس را القا می‌کند که این توانایی را دارند که مسئولیت انتخاب‌ها و فعالیت‌های خود را از نظر اخلاقی برعهده بگیرند. بدین ترتیب، شایستگی‌های اخلاقی را در دانشجویان نهادینه می‌کند و باعث نفوذ اصول اخلاقی در چارچوب فکری دانشجویان می‌گردد. بنابراین دانشجویانی که ظرفیت اخلاقی بالایی دارند کمتر به سوی رفتارهای پرخطر کشیده می‌شوند.

پس نتایج پژوهش حاضر در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه با نتایج مطالعه بوستانی (۱۳۹۱)، صالحی و همکاران (۱۳۹۵)، کمپبل و همکاران (۲۰۱۹) و آلبرت و همکاران (۲۰۱۹) همسوست. بوستانی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «سرمایه اجتماعی و رفتار پرخطر» دریافت که شبکه روابط با معلمان و مسئولان مدرسه، شبکه روابط خانواده و مدرسه، شبکه روابط پاسخگو با اعضای خانواده با رفتار خطرناک رابطه منفی معنادار دارد. صالحی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بین گرایش به رفتارهای پرخطر با سرمایه اجتماعی با واسطه‌گری پنج عامل شخصیت پرداختند و دریافتند بین سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد مسئولیت‌پذیری بر رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه اثر معنی‌داری دارد. دانشجویان با قبول مسئولیت و ارتباط مؤثر با دیگران و جامعه به رشد توانایی‌های خویش می‌پردازند و برای زندگی آماده می‌گردند و با انجام کار به هویت خود دست می‌یابند. انسان‌هایی که در شناسایی و حل مشکلات موجود تلاش می‌کنند و اگر در موردی شکست بخورند، برای پیدا کردن راه حل مناسب می‌کوشند و مایوس و دلسرد نمی‌شوند (طارمیان، ۱۳۹۲). مسئولیت‌پذیری صرفاً وظیفه یا تکلیفی نیست که باید توسط یک فرد انجام گیرد، بلکه بر عکس بیانگر نوعی احساس و حالت است که توسط خود فرد برانگیخته می‌شود و در بر دارنده پاسخ و واکنش فرد نسبت به نیازهای دیگران به صورت آشکار یا پنهان است. در عین حال تحقیقات انجام شده نشان می‌دهند که مسئولیت‌پذیری افراد در هر جامعه موجب تنظیم روابط اجتماعی و انسانی و افزایش نوع دوستی و همدلی می‌شود (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۶؛ مارویاما، فلاسر و میلر، ۱۹۸۲). پس در صورت فقدان مسئولیت‌پذیری، افراد ممکن است به رفتارهای پرخطر دست بزنند. رشد و تقویت حس مسئولیت‌پذیری به عنوان یکی از اهداف مهم تعلیم و تربیت از دیر باز مورد توجه

برنامه ریزان، معلمان، مربیان، والدین و حتی خود جوانان بوده است. برخورداری از حس مسئولیت پذیری به مثابه یک سرمایه ارزشمند حیاتی در همدلی انسان ها، به ویژه افرادی است که از مهارت های اجتماعی کمتری برخوردارند و از مهمترین عوامل پیشرفت و شکوفایی استعدادها، توانایی ها و خلاقیت ها به شمار می رود و انگیزه اصلی در پیشرفت تحصیلی، جامعه پذیری و سازگاری اجتماعی با گروه همسالان محسوب می گردد. عکس این قضیه نیز صادق است؛ یعنی رفتار غیر مسئولانه، خودسرانه و عدم شناخت واقعی از خود و عدم اعتماد به نفس در جوانان باعث شکست، ایجاد عقده حقارت، خودکم بینی، عدم احساس مسئولیت در انجام کارها و ایجاد افکار و توقعات منفی می گردد و عامل موثری در گسترش رفتارهای مخاطره آمیز محسوب می شود (شریفی و فتحی پور، ۱۳۹۵).

در مورد نتایج پژوهش حاضر مبنی بر ارتباط مسئولیت پذیری بر رفتارهای پر خطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه می توان گفت که این نتیجه با نتایج مطالعه امینی و همکاران (۱۳۹۶) همسوست. امینی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی اثربخشی مسئولیت پذیری به شیوه واقعیت درمانی بر رفتارهای پرخطر خودنظیمی هیجانی و بحران هویت پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش مسئولیت پذیری به شیوه واقعیت درمانی بر خودنظیمی هیجانی، بحران هویت و رفتارهای پرخطر در بین دانش آموزان دبیرستانی تأثیر دارد.

با توجه به تأیید روابط موجود بین هویت اخلاقی و سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر و هویت اخلاقی و رفتارهای پرخطر می توان نتیجه گرفت که هویت اخلاقی برای رابطه سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر نقش میانجی جزئی را دارد. با بهره گیری از دیدگاه بلاسی (۱۹۸۴) و اریکسون (۱۹۶۴) و دیدگاه اجتماعی - شناختی در مورد هویت اخلاقی و در نهایت، با در نظر گرفتن هویت اخلاقی به عنوان یک مولفه هویت اجتماعی که بخشی از خودطر حواره های اجتماعی شخص (ساختار دانش سازمان یافته و منحصر به فرد در حافظه که هویت های اجتماعی را به خود مربوط می سازد) محسوب می شود، می توان به نقش هویت اخلاقی برای توسعه سرمایه اجتماعی پی برد. در الگوی آکینو و رید (۲۰۰۲) هویت اخلاقی، خودپنداشتی تعریف شده است که بر محور مجموعه ای از رگه های اخلاقی سازمان یافته محیط اجتماعی شکل گرفته است. رگه های اخلاقی در حافظه افراد حک می شوند و مفهوم اخلاقی را در بازنمایی های ذهنی خود پیوند می دهند. آکینو و رید (۲۰۰۲) بر این باورند که اگرچه ممکن است چندین رگه اخلاقی غیرهمپوش وجود داشته باشد که هویت اخلاقی یکتای فرد را تشکیل دهد، مجموعه ای از رگه های مشترک وجود دارند که احتمالاً برای تعریف خود اخلاقی بیشتر انسان ها در محیط اجتماعی از اهمیت برخوردارند. لئونارد (۲۰۱۰) نیز پنج عامل زیر را به عنوان عوامل ارتقادهنده هویت اخلاقی بیان کرده است: ۱. شناخت اخلاقی؛ ۲. خودادراکی و احساسات اخلاقی؛ ۳. شخصیت؛ ۴. خانواده؛ ۵. ارتباط با نهادهای اجتماعی و مذهبی. بنابراین تلاش در جهت توسعه سرمایه اجتماعی دانشجویان در کنار افزایش هویت اخلاقی آنان می تواند بر بهبود خصوصیات اجتماعی دانشجویان اثر گذارد و زمینه دوری از رفتارهای پر خطر را پدید آورد.

با توجه به تأیید روابط موجود بین هویت اخلاقی و مسئولیت پذیری، مسئولیت پذیری و رفتارهای پرخطر

و هویت اخلاقی و رفتارهای پرخطر می‌توان نتیجه گرفت که هویت اخلاقی برای رابطه مسئولیت‌پذیری و رفتارهای پرخطر نقش میانجی جزئی را دارد. در این راستا بلاسی (۱۹۸۳) در کوششی برای پر کردن شکاف بین استدلال اخلاقی و عمل اخلاقی، الگوی خود در باب کنش‌وری اخلاقی را مطرح ساخت. وی بر اهمیت مسئولیت‌پذیری شخصی و پایبندی به ارزش‌ها و هدف‌ها تأکید داشت (ریمر، ۲۰۱۴). الگوی خود (بلاسی، ۱۹۸۳) واجد سه مؤلفه اصلی است: اول، قضاوت اخلاقی پیش از آنکه به عمل اخلاقی منجر شود، از مجرای قضاوت مسئولیت (احساس مسئولیت شخصی برای عمل اخلاقی) عبور می‌کند؛ دوم، معیار قضاوت‌های مسئولیت، ناشی از ساختار خود فرد است. به بیان دقیق‌تر، آنچه بلاسی هویت اخلاقی می‌نامد اهمیت و برجستگی ارزش‌های اخلاقی برای احساس خود شخص است؛ سوم، مولفه خودهمسانی است. از نظر بلاسی، گرایش طبیعی انسان این است که می‌خواهد هماهنگ با احساس خودش زندگی کند. بنابراین وقتی خود فرد بر محور دغدغه‌های اخلاقی است، این میل به عنوان نیروی انگیزشی اصلی برای عمل اخلاقی عمل می‌کند. بلاسی استدلال می‌کند اشخاص هم از نظر محتوای هویت و هم از نظر ساختار هویت متفاوت‌اند. برخی از صاحب‌نظران در مفهوم‌پردازی هویت اخلاقی، روی آورد اجتماعی - شناختی را اتخاذ کرده‌اند. روی آورد اجتماعی - شناختی می‌کوشد انسجام شخصیت و تغییرپذیری آن را بر حسب مکانیزم‌ها، ساختارها و فرایندهای پردازش اطلاعات تبیین کند. در این روی آورد فرض می‌شود فعال‌سازی بازنمایی‌های ذهنی برای پردازش اطلاعات بسیار مهم هستند. با این حال و به طور کلی کسی که هوش اخلاقی بالایی دارد، مسئولیت‌آعمال و پیامدهای آن اعمال، همچنین اشتباهات و شکست‌های خود را نیز می‌پذیرد. فقط کسی که از روی تمایل مسئولیت‌عملکردهایش را می‌پذیرد قادر است اطمینان یابد که عملکردهای وی منطبق با اصول جهان‌شمول اخلاق انسانی است. همچنین مسئولیت‌پذیری به کمک هویت اخلاقی می‌تواند تا حدودی رفتارهای مخاطره‌آمیز را در دانشجویان کاهش دهد، زیرا هویت اخلاقی، سازهای کلیدی در فهم علت رفتارهای اخلاقی و غیر اخلاقی افراد است و از این روش‌شناسایی پیامدهای این سازه، به شناخت بیشتر مکانیسم‌های اخلاقی کمک می‌کند.

با این حال و به طور کلی توسعه سرمایه اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و هویت اخلاقی دانشجویان به واسطه برنامه‌های آموزشی و مداخلات روانشناختی و ... می‌تواند به عنوان ابزاری ارزشمند در جهت اجتناب از رفتارهای پرخطر در دانشجویان باشد و زمینه بهبود رفتارهای شهروندی شایسته را در آنان ارتقا دهد.

منابع

- احمدی، حبیب و معینی، مهدی. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه مهارت‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر جوانان (مطالعه موردی: شهر شیراز)». پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. ۴، (۱) صص ۱-۲۴.
- ادیب‌نیا، فائزه؛ احمدی، عبد الجواد و محمد موسوی، علی. (۱۳۹۵). «مروری بر علل گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان». فصلنامه علمی-ترویجی سلامت اجتماعی و اعتیاد. ۹(۱۳)، صص ۱۱-۳۶.
- امینی، افسانه و قاسمی پیر بلوطی، محمد. (۱۳۹۶). «اثر بخشی مسئولیت پذیری به شیوه واقعیت درمانی بر رفتارهای پرخطر خودنظیمی هیجانی و بحران هویت». فصلنامه دانش انتظامی چهارمحال و بختیاری، ۱، صص ۱-۱۷.
- بازگیر، کامران. (۱۳۹۸). «پیش بینی رفتارهای سازگارانه بر اساس عزت نفس، نشخوار فکری و باورهای فراشناختی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد». سومین همایش ملی راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران، مرکز همایش‌های توسعه پایدار ایران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار
- براتی، مجید؛ فتحی، نسیم؛ احمدپور، احسان و جورمند، هانیه. (۱۳۹۸). «بررسی ارتباط سواد سلامت و رفتار ارتقا دهنده سلامت در دانشجویان علوم پزشکی همدان». فصلنامه سواد سلامت. ۴(۳): صص ۲۵-۳۷.
- بوستانی، داریوش. (۱۳۹۱). «سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرخطر؛ نمونه مورد مطالعه: دانش آموزان دبیرستانی شهر کرمان». مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال ۹، شماره ۱: صص ۱-۳۴.
- پناهی، رحمن؛ نیکنامی، شمس الدین؛ رمضانخانی، علی و طاووسی، محمود. (۱۳۹۷). «بررسی ارتباط بین سواد سلامت و آگاهی و نگرش و رفتار مصرف سیگار در دانشجویان خوابگاهی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهران». یازدهمین همایش دانشجویی تازه‌های علوم بهداشتی کشور، تهران، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی.
- جعفری، سید محمدباقر و یعقوبی، صدیقه. (۱۳۹۸). «ارائه مدل مفهومی عوامل موثر بر افزایش سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان بین الملل». دومین همایش ملی سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار، قم، پردیس فارابی دانشگاه تهران.
- خجندی، غلامعلی؛ بانسی، محمدرضا؛ شریفی، حمید و محسنی، شکرالله. (۱۳۹۷). «بررسی شیوع رفتارهای پرخطر در دانشجویان دانشگاه‌های آزاد و پیام‌نور شهرستان رودان». مجله طب پیشگیری. ۵ (۲)، صص ۴۴-۵۲.
- شریفی، طیبه و فتحی پور، فاطمه. (۱۳۹۵). «اثر بخشی واقعیت درمانی گروهی بر مسئولیت پذیری و خودکنترلی دانش آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان فارس». سومین کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم.
- شهبازیان خونق، آرش؛ حسنی، امید و سلیمانی، سمیرا. (۱۳۹۶). «بررسی نقش هوش اخلاقی و اجتماعی در رفتارهای پرخطر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان در سال تحصیلی ۹۵-۹۶». مجله دانشگاه علوم

- پزشکی رفسنجان. ۱۷: صص ۳۹-۵۹.
- صالحی، زهرا؛ اکبرزاده، زهرا؛ داداشی مقدم، فاطمه و پاشا، رضا. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین گرایش به رفتارهای پرخطر با سرمایه اجتماعی با واسطه‌گری پنج عامل شخصیت». سومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی.
 - طارمیان، فرهاد. (۱۳۹۲). روانشناسی رشد نوجوان. تهران: نشر علم
 - مجدآبادی فراهانی، زهره. (۱۳۹۴). «هویت اخلاقی: شناسایی و سنجش روایی رگه‌های اخلاقی». روانشناسی تحولی روانشناسان ایرانی. ۱۱(۴۴)، صص ۴۵-۶۱.
 - محمدخانی، شهرام و رضایی جمالویی، حسن. (۱۳۹۵). «رابطه مصرف سیگار و قلیان با عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی نوجوانان». مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار. ۳۳(۲)، صص ۲۶۲-۲۷۹.
 - مطیرزاده، سکینه؛ اسدی راد، حسین و محمدی، آسیه. (۱۳۹۷). «بررسی عوامل مرتبط با ناهنجاری رفتاری در دانشجویان». چهاردهمین همایش پژوهش‌های نوین در علوم و فناوری، بصورت الکترونیکی، شرکت علم محوران آسمان.
 - مهدوی، محمد صادق؛ کلدی، علیرضا و ارجمند، بهاره. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر بی‌رغبتی جوانان شهری به ازدواج (مورد مطالعه: شهر تهران)». فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات جامعه‌شناختی شهری. ۱۹(۶)، صص ۳۳-۶۰.
 - میری، مرتضی، و شیرازی، محمود. (۱۳۹۶). «مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و نگرش به خودکشی در دو گروه اقدام‌کنندگان به خودکشی با روش خودسوزی و مصرف دارو». مجله روان‌شناسی بالینی. ۱(۹)، صص ۱۱-۱۹.
 - نیازی، محسن؛ عباس‌زاده، محمد و سعادت، موسی. (۱۳۹۶). «بررسی جامعه‌شناختی سهم مولفه‌های سرمایه اجتماعی در تبیین رفتارهای مخاطره‌آمیز (مورد مطالعه: جوانان ۱۵-۳۴ سال شهر تبریز)». بررسی مسائل اجتماعی ایران. ۸(۲)، صص ۷۸-۱۰۳.
 - هاشمی پرست، مینا؛ صدیقیان، مریم؛ اصغری جعفرآبادی، محمد و وردی‌پور، حمیداله. (۱۳۹۶). «تبیین رفتارهای پرخطر و محافظت نشده جنسی جوانان و دلایل مرتبط با آن یک مطالعه کیفی». مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان. ۲۲(۴)، صص ۱۱۱-۱۲۴.
 - Agudelo, M. A. L., Jóhannsdóttir, L., & Davídsdóttir, B. (2019). "A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility". *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 4(1), 1.
 - Albert-Lórinč, E., Paulik, E., Szabo, B., Foley, K., & Gasparik, A. I. (2019). "Adolescent smoking and the social capital of local communities in three counties in Romania". *Gaceta sanitaria*, 33(6), 547-553.
 - Aquino K., Reed, A. (2010). "The Self Importance of Moral Identity". *Journal of Personality and Social Psychology*, 83:1423-1440.
 - Bjomskov, Christian, & Sonderskov, KimMannemar. (2013). "Is Social Capital a Good concept?". *Social Indicators Research*, 114 (3), 1226-1242. Doi 10. 1007/s11205-012-0199-1.

- Bourdieu, Pierre. (1984). **Distinction: A social Critique of the Judgment of Taste**. Harvard University press
- Campbell, C. (2019). “**Social capital, social movements and global public health: Fighting for health-enabling contexts in marginalised settings**”. *Social Science & Medicine*, 112153.
- Cecilie Schou Andreassena, b. Ståle Pallesen, Mark D. Griffiths. (2017). “**The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey**”. *Addictive Behaviours*. Volume 64, January 2017, Pages 287–293.
- Chinchilla MA, Kosson DS. (2016). “**Psychopathic traits moderate relationships between parental warmth and adolescent antisocial and other high-risk behaviours**”. *Crim Justice Behave*, 43(6): 722-38.
- Combs, K. M., Barman-Adhikari, A., Begun, S., & Rice, E. (2020). “**Relationships Between Parenting and Dangerous Substance Use Behaviors Among Youth Experiencing Homelessness**”. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 11(1).
- Curran, EM. (2007). “**The relationship between social capital and substance use by high school students**”. *Journal of alcohol & drug education*, 7(2) 59-73.
- Emery, A. A., Heath, N. L., & Mills, D. J. (2016). “**Basic Psychological Need Satisfaction, Emotion Dysregulation, and Non-Suicidal Self-Injury Engagement in Young Adults: An Application of Self-Determination Theory**”. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 612623.
- Felly & Miller. (1995). “**Reviewing theories of Adolescent substance abuse**”. *Psychological Bulletin*, vol.117.NO 1.
- Ford, M.E. (1985). “**Social Cognition and Social Competence in Adolescence**”. *Developmental Psychology*, Vol.18, pp. 328-340
- Gibson, H.J., Walker, M., Thapa, B. Kaplanidou, K., Geldenhuys, S., Coetzee, W. (2014). “**Psychic income and social capital among host nation residents: A prepost analysis of the 2010 FIFA World Cup in South Africa**”. *Tourism Management*, 44: 113-122
- Grebneva, N. N., Slobodenuk, M. A., & Variyasova, E. V. (2019). “**Analytical Review of Studies on the Problem of Aggressive Socially Dangerous Behaviours of Youth**”. *Psychology and Law*, 9(4), 134-148.
- Hardy SA, Bhattacharjee A, Reed A, Aquino K. (2010). “**Moral identity and psychological distance: The case of adolescent parental socialization**”. *Adolescent*. 33: 111-23.
- Hardy SA, Francis SW, Zamboanga BL, Kim SY, Anderson SG, Forthun LF. (2013). “**The roles of identity formation and moral identity in college student mental health, health-risk behaviours, and psychological well-being**”. *clin psychology*. 1; 69(4): 364-82

- Hardy, S. A., Walker, L. J., Olsen, J. A., Woodbury, R. D., & Hickman, J. R. (2014). “**Moral identity as moral ideal self: Links to adolescent outcomes**”. *Developmental Psychology*, 50 (1), 45-57.
- Jia F, Krettenauer T. (2017). “**Recognizing Moral Identity as a Cultural Construct**”. *Front Psyche*, 8: 412. PMID: 28377737.
- Kashef Gaskaryi A, Mashayekh M, Hokmi M. (2016). “**Relationship between ethical and emotional self-regulation with high-risk behaviours in high school girl students**”. *Res Tech*, 2(5): 28-36. [Farsi]
- Kreuter, M.W., & Lezin, N. (2009). “**Social Capital Theory: Implications for community-based health promotion**”. *Emerging Theories in Health*,
- Lannoy, S., Chatard, A., Selimbegovic, L., Tello, N., Van der Linden, M., Heeren, A., & Billieux, J. (2020). “**Too good to be cautious: High implicit self-esteem predicts self-reported dangerous mobile phone use**”. *Computers in Human Behaviour*, 103, 208-213.
- Maruyama, G. Fraser, S, C. Miller, N. (1982). “**Personal Responsibility and Altruism in Children**”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 659-664.
- Palm, A., Danielsson, I., Hogbergh, U., & Norbergh, K. G. (2017). “**How Do Youth with Experience of Violence Victimization and/or Risk Drinking Perceive Routine Inquiry about Violence and Alcohol Consumption in Swedish Youth Clinics? A Qualitative Study**”. *Sexual & Reproductive Healthcare*, 13, 51-57.
- Parker, J.G, Ashler, S.R. (1987). “**Peer relation later personal adjustment are low accepted children at risk?**”. *Journal of psychology*, vol,1,102,357-369.
- Patrick, R. B., Rote, W. M., Gibbs, J. C., & Basinger, K. S. (2019). “**Defend, stand by or join in?: The relative influence of moral identity, moral judgment, and social self-efficacy on adolescents’ bystander behaviours in bullying situations**”. *Journal of youth and adolescence*, 48(10), 2051-2064.
- Vannucci, A., Simpson, E. G., Gagnon, S., & Ohannessian, C. M. (2020). “**Social media use and risky behaviours in adolescents: A meta-analysis**”. *Journal of Adolescence*, 79, 258-274.